

*Treenigheden.
Den russiske ikonmaler Andrei Rublev (død omk. 1430)
malede denne Treenighedsikon i 1411.
Wikimedia commons.*

De oldkirkelige bekendelsers teologi

Anders-Christian Jacobsen

I denne bogs indledende kapitel er de oldkirkelige bekendelsers historie beskrevet og bekendelsernes tekst er gengivet. I dette kapitel er opgaven at undersøge betydningen af bekendelsernes teologiske udsagn: hvad betød bekendelserne, da de blev skrevet, og hvordan kan vi forstå dem nu? De oldkirkelige bekendelser er korte og komprimerede tekster, der udtrykker hele kristendommens centrale trosindhold i få ord og sætninger. Derfor kan de være vanskelige at forstå. Dertil kommer, at de er formuleret for mange hundrede år siden i en anden historisk og kulturel sammenhæng end vores. Det fremmer heller ikke den umiddelbare forståelse. I dette kapitel vil jeg derfor udfolde betydningen af de mest centrale og vanskeligt forståelige udsagn i bekendelserne.

Den treenige Gud og bekendelsernes tre artikler

At Gud er treenig – både én og tre – er et af kristendommens vigtigste, men også mest vanskeligt forståelige udsagn. Den indbyggede selvmodsigelse i udsagnet inviterer til kritik, som historien da også er rig på. På trods af kritikken fastholdes forestillingen om, at Gud på én gang er både én og tre, af langt de fleste kristne kirkesamfund. Det antyder, at udsagnet rummer noget, som er uopgiveligt for kristendommen. Hvad er det?

Der er ifølge kristendommen kun én Gud. Det er afgørende, fordi man dermed slår fast, at der ikke er flere guder, der har forskellige viljer og mål, og som kæmper og konkurrerer mod hinanden. Der er én Gud, som kun har én vilje med verden og mennesket, og det er den vilje, som udtrykkes i bekendelsernes kortfattede

formuleringer. Kristendommen er ligesom jødedommen og islam født ud af den gammeltestamentlige israelitiske religion. I denne udvikling blev det mere og mere klart, at der kun var plads til én Gud, der med sin vilje behersker alt det, der er. Israelitterne dyrkede tilsyneladende flere guder. Det blev kritiseret blandt andet af de gammeltestamentlige profeter. Man accepterede eksistensen af flere guder, men fastholdt at israelitterne kun måtte tilbede Jahve. I de seneste dele af Det Gamle Testamente møder vi tanken om, at der slet ikke findes andre guder end Jahve. Det Gamle Testamente kan altså læses som fortællingen om, hvordan Jahve efterhånden bliver forstået som den eneste Gud. Kristendommen bliver til i denne bevægelse, og kristendommen fortsætter bevægelsen mod monoteisme i mødet med græske og romerske religioner, hvor der også blev dyrket mange guder.

Men hvorfor er det så vigtigt, at der kun er én Gud? Det er vigtigt, fordi det skaber entydighed for mennesker. Mennesker skal kun forholde sig til én Gud, der har al magt og én vilje. Derfor skal mennesker ikke forholde sig til eller 'please' flere eller mange guder. Kilden til godhed og kærlighed findes kun ét sted. Denne forestilling om, at der kun er én Gud, monoteismen, rejser selvfølgelig andre spørgsmål. Mest afgørende spørgsmålet om, hvor det onde kommer fra, hvis der kun er én, god Gud (teodicéproblemet). Kristendommens ældste svar på den indvending er, at den ene Gud tillader ondskab og modmagter, som ofte personificeres i skikkelse af 'Djævelen,' 'Satan' osv. Gud tillader denne ondskab, fordi den i sidste ende bidrager til Guds gode endemål: det hele ender godt. Denne forklaring kan være vanskelig at forstå for os moderne mennesker, der ofte tvivler på, at alt ender godt i et fremtidigt gudsrige. Derfor er teodicéproblemet tæt knyttet til monoteismen. Der er to "lette," men uholdbare, løsninger på det ondes problem: man kan hævde, at den ene Gud både vil det onde og det gode, eller man kan hævde, at der er en anden gudommeligt magt, som er ond og lige så mægtig som den gode Gud.

Kristendommen har fra tidligste tid afvist begge disse løsninger, fordi de begge er ødelæggende for kristendommens gudsbillede. Hvis vi opgiver troen på, at alt ender godt – også det onde –, så får vi et problem med gudsbilledet, for så må den ene Gud enten være svag eller ond.

Men nu siger bekendelserne, at den ene Gud også er tre: Fader, Søn og Helligånd. Var formålet med det, at få den ene Gud til at rumme det onde og dermed forklare teodicéproblemet? Nej! Både Faderen, Sønnen og Helligånden udtrykker den ene, gode Gud. Baggrunden for at forstå den ene Gud som tre distinkte personer er en anden: den ene Gud udtrykker sig i tre skikkelser eller personer for at kunne kommunikere og være i bevægelse. Kristendommens grundpointe er, at den ene Gud altid er i bevægelse for at imødekomme mennesket og verden igennem skabelse og frelse. At Gud er treenig betyder, at den ene Gud altid relaterer sig til mennesket og det øvrige skaberværk på relevante og meningsfyldte måder: som skaber (Faderen) lader Gud altid alting blive til, som frelser (Sønnen) leder Gud det skabte tilbage til sig, når det forvilder sig bort, som livgiver og fornyer (Helligånden) holder Gud det skabte i live, fornyer det og gør det delagtig i Guds egen evige væren. Derfor er den ene Gud treenig som Fader, Søn og Helligånd. De tidlige kristne bekendelser er derfor også inddelt i tre led, som afspejler de tre aspekter af den ene Gud.

Gud den almægtige Fader og Skaber

Den første trosartikel indeholder tre udsagn om Gud, nemlig at han er fader, almægtig og skaber. De tre bestemmelser af Gud skal forstås i sammenhæng med hinanden. Umiddelbart er udsagnet om, at Gud er almægtig, det mest vanskelige at forstå af de tre udsagn, men når det forstås i sammenhæng med de to andre udsagn om Gud, bliver betydningen klar. Betegnelserne *fader* og *skaber* identificerer Gud som ophav til alt, som er: Gud er fader til Jesus

Kristus (jf. anden trosartikel) og ophav til mennesker og alt andet skabt. Tilmed har han adopteret alle mennesker som sine børn. Gud er altså som fader og skaber ophav og årsag til, at noget andet end Gud selv er til. Det er i den sammenhæng, at man skal forstå udsagnet om, at Gud er almægtig. At Gud er almægtig betyder, at Gud kan alt det, der hører med til at være en fuldkommen fader og skaber: at lade noget blive til, at udøve kærlighed, omsorg osv. Men Gud kan ikke gøre noget, som ikke hører til det at være en god fader og skaber. Han kan for eksempel ikke ødelægge det skabte eller udøve ondskab. I de oprindelige græske tekster betegnes Gud som *pantokrator*. Det er betegnelsen for den gode hersker (konge / kejser), der hersker over sit rige og sine undersåtter på en god og kærlig måde. Det ord blev oversat med det latinske ord *omnipotens*, som betyder at kunne alt, at have magt til at gøre alt. Det har gennem tiden ført til den misforståelse, at Gud kan gøre alt – også det, der er i modstrid med at være en god og kærlig fader og skaber. Men at Gud er almægtig, betyder imidlertid blot, at Gud kan gøre alt det, som en fader og skaber skal kunne gøre.

Jesus Kristus – Faderens, Helligåndens og Marias søn

De oldkirkelige bekendelser forsøger at forklare, hvem Jesus Kristus er, og hvad hans gerning består i. Eftersom kristendommen er grundlagt på denne skikkelse, Jesus Kristus, er det naturligvis en helt central del af bekendelsen.

Den første del af den anden trosartikel handler om, hvem Jesus Kristus er. Først slås det fast, at han er Faderens Søn. Der er altså et fader-sønneforhold mellem skaberen, som er omtalt i den første trosartikel, og Jesus Kristus, som anden trosartikel handler om. Jesus Kristus er ydermere denne faders eneste eller enbårne søn. Det vil sige, at alle og alt andet, der står i forhold til Gud Fader, gør det på andre måder end gennem et sønneforhold. Mennesker er ikke født som Guds børn, men er derimod adopteret til at blive Guds børn gennem skabelsen og frelsen. Jesus Kristus' unikke

sønneforhold til Gud Fader uddybes i den nikænske trosbekendelse, hvor der står, at Jesus Kristus er *født af Faderen før alle tider*, og at han er *født, ikke skabt*. Selv om der her bruges et biologisk billede fra menneskelivet, handler bekendelsernes udsagn om, at Jesus Kristus er Guds Søn, ikke om hans menneskelighed. Disse udsagn handler derimod om hans forhold til Gud Faderen: mellem Jesus Kristus og Gud Fader er der et far-sønneforhold, der betyder, at Jesus Kristus er lige så evig og guddommelig som Skaberen. Som den nikænske bekendelse udtrykker det, er Jesus Kristus *født af Faderen før alle tider*, han er *Gud af Gud, lys af lys, sand Gud af sand Gud, født, ikke skabt, af samme væsen som Faderen*.

Denne Jesus Kristus, Guds Søn, *steg ned fra himlene og blev kød ved Helligånden og jomfru Maria og blev menneske*, hedder det i den nikænske bekendelse. I den apostolske bekendelse udtrykkes det samme med ordene *undfanget ved Helligånden, født af jomfru Maria*. Jesus Kristus er altså ikke bare Gud, Skaberen, søn, men også Marias søn – et menneske. Ligesom et menneske bliver til ved at en sædcelle smelter sammen med en ægcelle, sådan blev Jesus Kristus, Guds og Marias søn til ved sammensmeltningen af det guddommelige (Helligånden) og det menneskelige (Maria). Jesus Kristus' fødsel ved Helligånden og jomfru Maria er ikke et stykke forvrænget biologi, men derimod et billedligt udtryk for det glade budskab om, at Gud og mennesker hører sammen og kan mødes og forenes. Derfor er frelse muligt. Mennesker er ikke ladet alene. Det handler den anden del af den anden trosartikel om.

Gud blev menneske i Jesus Kristus for vores frelses skyld

Tænk, hvis Gud og menneske ikke kunne forenes! Så ville mennesket være henvist til at leve adskilt fra og i frygt for Gud. Kristendommens budskab er derimod, at Gud og menneske kan forenes, endda i så radikal forstand, at Gud blev menneske. Det

sker netop for at frelse mennesker. Frelse betyder altså, at skellet mellem Gud og mennesker ophæves, og at mennesker får del i Guds evige liv og væren. Det budskab er så radikalt, at det er vanskeligt for mennesker at acceptere. Derfor var konsekvensen af Jesus' forkyndelse af foreningen mellem Gud og mennesker, at Jesus Kristus blev *pint under Pontius Pilatus, korsfæstet, død og begravet*. Denne konkrete historiske tidsfæstelse, at Jesus blev pint og korsfæstet *under Pontius Pilatus*, gør det helt klart, at Gud blev et konkret menneske på et bestemt tidspunkt i historien – et menneske, der kunne lide og dø ligesom alle andre mennesker. Mennesker bekæmper både dengang og nu evangeliet om, at Gud blev menneske, og at Gud og mennesker kan forenes.

På tredje dag opstanden

Men sandheden om, at Gud og mennesker hører sammen, kan og vil ikke dø. Derfor opstod Jesus Kristus på den tredje dag. Jesus Kristus' opstandelse er Guds bekræftelse af, at Gud og mennesker hører sammen og at det ikke kan være anderledes. Mennesker kan pines og dræbes, men Gud og Guds vilje til at forene sig med mennesker og det øvrige skaberværk kan ikke slås ihjel. Det skaber og fastholder håbet om, at der også for mennesker og alt andet skabt er begrundet håb om opstandelse og delagtighed i Guds evige liv og væren.

Opfaret til himmels

Bekendelsernes ord om, at den opstandne Jesus Kristus er *opfaret til himmels og sidder ved Gud Faders den almægtiges højre hånd* udtrykker dels ligesom opstandelsestanken, at Gud er evig og derfor ikke kan fastholdes i døden, og dels at bevægelsen og forbindelsen mellem himmel og jord, Gud og menneske, stadig og altid er intakt. Jesus Kristus himmelfart udtrykker nemlig ikke, at Gud nu har forladt mennesker og verden og ladet os alene tilbage.

Derfor hedder det i bekendelserne, at Kristus kommer igen fra himlen for at dømme levende og døde. Den nikænske bekendelse tilføjer, at Kristi tilbagekomst fra himlen skal ske i herlighed. Det vil sige, at ved Kristi genkomst vil der ikke være tvivl om, at det er den almægtige Gud, der kommer til sit skaberværk. Derfor føjer den nikænske bekendelse også til, at der ikke skal være ende på hans rige.

At dømme levende og døde

Hvad betyder det, at Jesus Kristus ved sin genkomst skal *dømme levende og døde*? Det er et andet punkt, som der har været og stadig er meget strid om i teologien. Der er nogle umiddelbart meget klare tekster og billeder i Det Nye Testamente, der beskriver dommen ved Kristi genkomst, som en adskillelse mellem syndere og retfærdige, hvor de retfærdige dømmes til at få evigt liv i fællesskab med Gud, mens de uretfærdige fordømmes til evig fortabelse og pine. Mattæusevangeliet 25,32 taler på denne måde om dommen: fårene skal skilles fra bukkene, de onde fra de gode, de retfærdige fra de uretfærdige. Der er andre tekster i Det Nye Testamente, der udtrykker sig på lignende måde (f.eks. Matt 13,49-50). Men der er også tekster i Det Nye Testamente, der forstår dommen som en renselsesproces, hvor ondskaben og synden renses ud af ethvert menneske, så alle mennesker efter dommen fremstår som rene og syndfrie, sådan som vi er skabte i Guds billede. Denne forståelse af dommen finder vi blandt andet hos Paulus i 1 Kor 3,12-15, hvor Paulus beskriver dommen som en rensende ild, der renses alt det dårlige ud af mennesket, ligesom når ædle metaller lutres og renses i ilden, så urenhederne smeltes fra og kun det pure guld eller sølv bliver tilbage. Vi finder lignende tankegange andre steder i Det Nye Testamente f.eks. i 1 Kor 15,28, hvor Paulus siger, at Gud til slut bliver alt i alle, og i Filipperbrevet, hvor det hedder, at alle knæ til slut skal bøje sig for Kristus (Fil 2,10, se også 1 Kor 5,7 og Ef 5, 25-26). Bekendelserne siger alene, at

Kristus skal dømme levende og døde, men ikke noget eller i hvert tilfælde ikke noget entydigt om, hvordan denne dom skal være. På dette punkt bliver vi derfor nødt til at vælge mellem forskellige mulige fortolkninger: enten at dommen fører til en adskillelse mellem mennesker og mellem Gud og mennesker, hvor nogle mennesker frelses og andre går fortabt, eller at dommen renser det onde ud af alle mennesker, så alle ender med at blive frelst. Den eneste direkte antydning af, hvordan bekendelserne forstår dommens udfald, findes i sætningen i den nikænske bekendelse om, at *der ikke skal være ende på hans rige*. Man kan forstå den sætning sådan, at efter dommen er der intet, der er uden for Guds og Kristus' rige – altså ikke noget helvede eller nogen fortabelse. Denne fortolkning af dommens udfald understøttes også af bekendelsernes udsagn om, at Gud er almægtig. Det ville han ikke være, hvis noget eller nogen kunne undvige fællesskabet med Gud.

Og der skal ikke være ende på hans rige

Denne fuldkomne tilstand, hvor Gud med Paulus' ord er blevet alt i alle (1 Kor 15,28) er ikke realiseret. Vi lever stadig i en verden, hvor det onde ikke er overvundet. Håbet om, at det onde overvindes og Gud bliver alt i alle, er en vision, et håb, som allerede nu skaber trøst og inspiration i den ufuldkomne verden, og som ifølge kristen tradition vil blive realiseret af Gud selv. Vi er derfor efter Kristi himmelfart efterladt i en ufuldkommen verden, hvor det onde stadig er en markant realitet. Men vi er ikke efterladt alene! Gud er stadig i verden som Helligånd. Det handler den tredje trosartikel om.

Helligåndens guddommelighed

Den apostolske trosbekendelse definerer ikke Helligånden, men fastslår kun, at troen på Helligånden er en del af den kristne bekendelse. Den nikænske bekendelse bruger lidt flere ord på at

forklare, hvad Helligånden er.

Den nikænske bekendelse fastslår, at *Helligånden er Herre og at den udgår fra Faderen, og at den skal tilbedes og æres ligesom Faderen og Sønnen tilbedes og æres*. Disse udsagn har alle til formål at fastslå, at Helligånden er guddommelig ligesom Faderen og Sønnen. Helligånden er således den tredje person i treenigheden.

Helligånden – Guds nærvær i verden nu

I indledningen til dette kapitel står der, at Helligånden holder det skabte i live, fornyer det og gør det delagtigt i Guds egen evige væren. Helligånden kan altså defineres som den treenige Guds nærvær i verden nu.

Helligånden manifesterer sig i verden på mangfoldige måder. Bekendelserne nævner en række centrale udtryk for Helligåndens nærvær i verden: kirken, syndernes forladelse, kødets opstandelse og det evige liv. Disse udtryk kan altså bedst forstås som eksempler på, hvordan Gud til stadighed – og derfor også nu – er til stede og handler i verden som livgiver og frelser.

Den apostolske bekendelse definerer kirken som *hellig* og *almindelig* og den nikænske bekendelse definerer endvidere også kirken som *apostolisk*. Det, som bekendelserne omtaler som kirke, er ikke bestemte bygninger eller specifikke kirkesamfund, men derimod fællesskabet af mennesker, som bekender sig til Jesus Kristus og som helliges ved Helligåndens nærvær i dette fællesskab. Derfor kaldes kirken *almindelig* eller *katolsk*, som det hedder på både græsk og latin. Katolsk betyder egentlig *det, som omfatter det hele*. Når kirken betegnes som *almindelig*, er det altså ikke udtryk for, at kirken er en lidt kedelig standardvare, men at den omfatter alle kristne. Denne hellige, almindelige kirke tager konkret form

i mange forskellige større eller mindre lokale eller globale fællesskaber, lige fra de store verdensomspændende kirkesamfund til små husmenigheder. Denne ene kirke tager form og skikkelse efter konkrete kulturelle, geografiske, sproglige og historiske omstændigheder. Skønt disse lokale udtryk for den ene kirke er meget forskellige, er de dog stadig én kirke, fordi Helligånden knytter dem sammen i én fælles bekendelse til Jesus Kristus. Det er altså Helligånden, der skaber kirkens enhed, og ikke menneskers mere eller mindre vellykkede forsøg på at blive enige om, hvad kristendommens indhold og udtryk skal være. Denne spænding mellem enhed og mangfoldighed er netop den kristne kirkes styrke, fordi kristendommen derved kan komme til udtryk i relevante former på forskellige steder til forskellige tider.

Men hvordan sikres det så, at de mange meget forskellige udtryk for den ene kirke stadig repræsenterer enheden og ikke smuldrer i usammenhængende forskelligheder? Det sikres gennem kirkens apostolicitet. Derfor hævder den nikænske bekendelse ikke blot, at kirken er *hellig* og *almindelig*, men også at den er *apostolisk*. Hvordan skal det forstås? Det skal forstås sådan, at alle de mange forskellige udtryk for og udformninger af den ene, hellige, almindelige kirke holdes sammen af den af Helligånden inspirerede bekendelse til Jesus Kristus. Denne bekendelse går tilbage til apostlene og bygger på deres forkyndelse af evangeliet om Jesus Kristus. Derfor betegner den romerske bekendelse sig ligefrem som apostolsk. Kirkens apostolicitet har givet anledning til en del strid igennem historien. Det brændende spørgsmål er, hvem og hvad der repræsenterer kirkens apostolicitet – og dermed definerer, hvad og hvor den sande kirke er. På meget menneskelig vis har de fleste kirkesamfund – ikke mindst de største – en tendens til at hævde, at netop deres fortolkning af kristendommen er den sande, og at de derfor repræsenterer den ene, hellige, almindelige kirke, mens andre trossamfund er mindre eller slet ikke sande og dermed ”uapostoliske.”

I den tidlige kristendom i de første århundreder efter Kristus mente man, at sandheden om Jesus Kristus og dermed den sande kirke er indeholdt i trosbekendelsernes formuleringer, i de bibelske tekster og i den mundtlige overlevering af evangeliet, som især biskopperne var ansvarlige for. De europæiske reformationer blev blandt andet udløst af, at nogle mente, at den romerske kirke havde tilsidesat Bibelens overlevering af evangeliet til fordel for den mundtlige overlevering, som i den romerske kirke efterhånden alene var de ordineredes sag – med paven i spidsen. Reformatorerne gik derfor i den modsatte grøft og hævdede, at evangeliet alene findes overleveret i de bibelske tekster – *skriften alene (sola Scriptura)* blev et af reformationernes slagord. Denne konflikt mellem den romersk-katolske og de reformatoriske kirker om kirkens *apostolicitet* er endnu uløst, selvom der i moderne tid er gjort mange forsøg på tilnærmelser, som dog kun delvist har båret frugt.

Syndernes forladelse

Bekendelserne nævner specifikt *syndernes forladelse* som resultat af Helligåndens nærvær i verden. Det viser, at kristendommen er en frelsesreligion, hvis hovedanliggende er at frelse os mennesker fra vores synder. Hermed åbnes et kæmpestort spørgsmål om selve kristendommens anliggende: hvad er synd, og hvorfor har mennesker behov for frelse? Det spørgsmål kan ikke besvares kort. Derfor må vi her nøjes med en helt kort forklaring på, hvad synd er, og dermed på hvorfor kristendommen overhovedet er relevant. Jeg vover at definere synd, som det, der adskiller mennesker fra Gud, fra hinanden og fra det øvrige skaberværk. Kristendommens evangelium er, at denne adskillelse kan ophæves. Det er Helligåndens gerning i verden nu, ligesom det var Jesus' gerning, da han *for os mennesker og for vor frelse steg ned fra Himlene og blev kød og blev korsfæstet for os*. Helligånden befrier altså nu mennesker fra syndens adskillende magt.

Den nikænske bekendelse siger endvidere, at befrielsen fra synden sker ved dåben. Det er udtryk for troen på, at dåben er det konkrete udtryk for, at syndens adskillende magt ophæves. I dåben drukner det syndige menneske, og et nyt syndfrit menneske opstår, i dåben vaskes synden væk osv. Dåben er således det vigtigste ritual (eller sakramente) i kristendommen, fordi dåben ophæver adskillelsen mellem Gud og mennesker og mellem mennesker indbyrdes. I kirken, som er fællesskabet af døbte, kan skel mellem mennesker derfor ikke eksistere. Som Paulus siger, er der ikke forskel på mand og kvinde, jøde og græker, fri og træl (Gal 3,28). Når den slags skel alligevel findes i kirken mellem kristne, er det udtryk for, at synden ikke er helt vasket væk. Det er kristnes pligt til stadighed ved Helligåndens hjælp at bekæmpe alle former for adskillende synd.

Det evige liv

Det evige liv er symbolet på og håbet om, den endegyldige ophævelse af alt, der adskiller Gud fra mennesker og mennesker fra hinanden og det øvrige skaberværk. I denne verden har vi det evige liv i håbets form som et håb om en tid, hvor der ikke længere er synd og adskillelse – det kommende gudsrige. Men *det evige liv* er ikke kun et håb om en fremtidig tilstand. Vi oplever og erfarer *det evige liv* hver gang adskillelser overvindes. Det er heldigvis ikke en sjælden erfaring, selvom vi måske oftere oplever det modsatte. *Det evige liv* er derfor også et symbol på og et ideal om, at adskillelser kan overvindes i denne verden, når mennesker ved Helligåndens hjælp formår at ophæve adskillelser. Helligånden realiserer *det evige liv* i denne verden.

Opstandelsen

Den apostolske og den nikænske bekendelse beskriver *det evige* som henholdsvis *kødets opstandelse* og *de dødes opstandelse*.

Denne forskel i ordlyd har givet anledning til store og stadig pågående diskussioner og uenigheder om, hvilken form eller skikkelse mennesker vil få i opstandelsen. Det er langt hen ad vejen en ørkesløs diskussion, fordi vi jo af gode grunde ikke kan vide noget om det, men kun spekulere. Det er præcis, hvad kristne lige fra begyndelsen har gjort – spekuleret! Troen på, at mennesker skal opstå til nyt liv efter døden, har været en væsentlig del af kristendommen lige fra begyndelsen. Det er tydeligt, at de kristne fra begyndelsen har været i tvivl om, hvad menneskers opstandelse indebærer. Paulus' forsøg på at beskrive det opstandne menneske i Første Korinterbrev kapitel 15 viser tydeligt hans usikkerhed om, hvordan mennesker vil opstå. Det er dog klart, at opstandelsen ifølge Paulus er noget andet og bedre end livet i denne verden, men dog ikke uden sammenhæng med livet i denne verden. Det er det spor, som den nikænske bekendelse følger, når den i ret ubestemt form bekender troen på *de dødes opstandelse* og *den kommende verdens liv*. De senere versioner af den apostolske bekendelse taler derimod i mere bestemt form om *kødets opstandelse* og *det evige liv*. Det er udtryk for en udvikling i dele af den tidlige kristendom fra 2. århundrede og fremefter, hvor man begyndte at definere de dødes opstandelse som en konkret kødelig opstandelse. Det er sandsynligvis et udtryk for, at man ville definere det opstandne menneske mere konkret og understrege ligheden mellem mennesket i denne verden og opstandelsens menneske. Denne tankegang har ført til meget konkrete forestillinger om *det evige liv* som en forlængelse af livet i denne verden. Det har både dengang og nu vakt stor modsigelse, at opstandelseslivet 'blot' skulle være en forlængelse af livet i denne verden. Opstandelseslivet må snarere forstås som en overskridende fuldendelse af det af synden prægede liv i denne verden.

Afslutning

Som det er fremgået, er de oldkirkelige trosbekendelser rige på teologisk indhold, selv om de er korte og knappe i deres formuleringer. Det efterlader alle senere generationer af kristne med en forpligtelse til at prøve at forstå bekendelserne og fortolke dem i forhold til nutiden. Bekendelsernes præcise formuleringer fastholder det uopgivelige i kristendommens trosindhold, men samtidig åbner de korte formuleringer for fortolkning. Det er på samme tid en gave og en opgave: en gave fordi bekendelserne giver faste pejlemærker, der er gyldige til alle tider, og en opgave, fordi disse pejlemærker altid skal forstås i konkrete situationer. Det er denne dobbelthed af gave og opgave, som forsøges udtrykt i denne artikel og i bogen som helhed.

Litteratur

Grane, Leif. 1981

Den Danske Folkekirkes bekendelsesskrifter

København: Det danske Bibelselskab.

Nørgaard-Højen, Peder. 2007 eller senere.

Den Danske Folkekirkes bekendelses-skrifter, bd. 1, Tekst og oversættelse, bd. 2, Kommentar,

København: Eksistensen.

Pannenberg, Wolfhart. 1991.

Den Apostolske Trosbekendelse,

København: Eksistensen.